

ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ԶՈՐԻՈՐԴ

[ՎԱՆԴԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ Գ Ի Ր Ք Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ]

Գ Լ Ո Ւ Խ 2

[Վանդալների թագավոր Գելիմերն իր ամբողջ զորքով շարժվեց բյուզանդացիներից գրավված Կարթեդոնի վրա: Բելիսարիոսը իր զինվորներին սրտապնդելու համար դիմեց նրանց ճառով]:

«Բելիսարիոսը այսպես սրտապնդելով, բոլոր հեծյալներին բացի հինգ հարյուրից, նույն օրն իսկ ուղարկեց, իսկ հյուսպասպիստներին և զրոշը, որ հռոմայեցիները բանդոն են անվանում, թողեց Հովհաննես հային, հանձնարարելով պաշտպանվել, եթե գործը դրան հասնի...»:

Գ Լ Ո Ւ Խ 3

[Բյուզանդական զորքը մարտի է պատրաստվում]:

«...Հռոմայեցիները, բռնելով դետի մյուս ափը, ինչքան որ հնարավոր էր տվյալ պայմաններում, պատրաստվեցին և շարվեցին հետևյալ կերպ. ձախ թևում գտնվում էին Մարտինոսը, Վալերիանոսը, Հովհաննեսը Կիպրիանոսը, Ալթիասն ու Մարկելլոսը և ֆեդերատների մնացած բոլոր զորահրամանատարները. աջ թևում էին գտնվում Պապյոսը, Բարբատոսը, Այդանը և հեծելազորի հրամանատարները: Կենտրոնում շարքի կանգնեց Հովհաննեսը՝ իր հետ ունենալով Բելիսարիոսի հյուսպասպիստներին, զորիֆորներին՝ և զորավարական զրոշը: Այստեղ ժամանակին հասավ նաև Բելիսարիոսը՝ հինգ հարյուր հեծյալներով, առաջ անցնելով ոտքով եկող հետևակից...

...Երկար ժամավաճառ եղան, ոչ ոք չէր սկսում մարտը, ահա այն ժամանակ Հովհաննեսը, ընտրելով իր մարդկանցից ոմանց, Բելիսարիոսի համաձայնությամբ անցավ գետը և հարձակվեց [թշնամու] կենտրոնական մասի վրա, ուր Ցազոնի կողմից դիմադրության հանդիպելով, փախուստի դիմեց: Նահանջողները հասան իրենց ճամբարը, իսկ վանդալները հալածելով՝ մինչև դետը, բայց չանցան այն: Հովհաննեսը նորից Բելիսարիոսի հյուսպասպիստների

...շատերի գլուխն անցած հարձակվեց Յաղոնի վրա և նորից դիմադրութեան հանդիպելով նահանջեց դեպի հոռմայեցիների համբարը: Այնուհետև Բելիսարիոսի գրեթե բոլոր դորիֆորներով և հյուպատուպիստներով, զորավարական զորշը ձեռքին մեծ աղմուկ աղաղակով, երրորդ անգամ, հարձակվեց [թշնամու վրա]: Բարբարոսները քաջաբար գիմադրեցին նրան, կովելով միմիայն թրերով: Սաստիկ մարտ տեղի ունեցավ, ուր սպանվեցին վանդալներից շատերը և լավագույնները, որոնց թվում նաև Յաղոնն ինքը, Գելիմե-րի եղբայրը: Այն ժամանակ հոռմայեցիների ամբողջ զորքը շարժվեց և գետն անցնելով հարձակվեց թշնամու վրա. վերջինիս զորաշարքի կենտրոնից սկսված փախուստը տարածվեց ամբողջ զորքի վրա, որովհետև [հոռմայեցիներից] յուրաքանչյուրն առանց դրժվարութեան իր դեմ կանգնած [հակառակորդին] փախուստի մատնեց...»:

Գ Լ Ո Ւ Խ 4

«...[Բելիսարիոսը] հրամայեց Հովհաննես հային երկու հարյուր հոգով հետապնդել Գելիմերին, հալածել նրան օր ու գիշեր, մինչև որ բռնեն՝ ողջ կամ սպանված: ...Հովհաննեսը հինգ օր ու գիշեր հալածելուց հետո ընդհուպ մոտեցել էր Գելիմերին, հաջորդ օրը պետք է ձեռք գցեր նրան: Բայց Հովհաննեսին վիճակված չէր Գելիմերին գերեզարել, որովհետև բախտի բերմամբ այսպիսի մի հակառակ բան պատահեց: Հովհաննեսի հետ [Գելիմերին] հալածողների թվում էր նաև Բելիսարիոսի դորիֆորներից Ուլիարիսը: Սա քաջ մարդ էր, հոգով ու մարմնով ուժեղ, սակայն բավարար զարգացում չունեւր, գինու և ուրախութեան սիրահար էր: Այս Ուլիարիսը արշավանքի վեցերորդ օրը, առավոտյան մի քիչ հարբած, ծառի վրա թառած մի թռչուն է տեսնում: Շտապ լարելով աղեղը թռչունի վրա նետ է արձակում, բայց նետը չգիպչելով թռչունին, [Ուլիարիսի] կամքից անկախ ծոծրակից նետահարում է Հովհաննեսին: Նրա ստացած վերքը մահացու էր և մի քիչ անց նա վախճանվեց, մեծ տխրութեամբ պատճառելով կայսր Հուստինիանոսին, զորավար Բելիսարիոսին, բոլոր հոռմայեցիներին և կարճեզոնացիներին, որովհետև նա քաջ մարդ էր, առաքինի, հեղ, բոլորին ընդառաջող և անշափ բարի: Ահա այսպիսին էր Հովհաննեսի ճակատագիրը: ...Զինվորները այլևս չհետապնդեցին Գելիմերին և քանի դեռ Հովհաննեսը ողջ էր, նրա մասին էին հոգում, իսկ երբ նա վախճանվեց, կատարեցին նրա հանդեպ բոլոր սրբա-

ղան արարողությունները և ապա ամեն ինչ հայտնեցին Բելիսարիոսին, իսկ իրենք մնացին տեղում: Վերջինս, հենց որ իմացավ այդ մասին, եկավ Հովհաննեսի գերեզմանը, անշափ տխրեց ու ողբաց նրա դժբախտությունը, և դրամական միջոցներ տրամադրեց ամեն ձևով Հովհաննեսի գերեզմանը պայծառացնելու համար...»:

Գ Լ Ո Ւ Ն 24

«Այդ միջոցին կայսրը մի ուրիշ զորավարի՝ Արեոբինդոսին փոքրաթիվ զորքով ուղարկեց Լիբիա: Նա սենատոր էր, ծագումով աղնվական, բայց պատերազմական դորժերում բոլորովին անփորձ: Նրա հետ միասին ուղարկեց նաև Խտալիայից նոր ժամանած հյուպարքոս Աթանասիոսին և փոքրաթիվ հայերի, որոնց գլխավորում էին ծագումով Արշակունի Արտավանն ու Հովհաննեսը՝ Հովհաննեսի որդիները: Նրանք նոր էին թողել պարսից զորքը և ուրիշ հայերի հետ միասին կամավոր կերպով անցել հռոմայեցիների կողմը⁸:...

...[Կայսրը կարգադրել էր] Արեոբինդոսին պայքարել Բյուզանդիոնում⁹ գտնվող մավրուսիոսների¹⁰ դեմ: ...Արեոբինդոսը, իմանալով, որ Անտալասն ու Ստոցասը չամբարել են Կարբեդոնից երեք օրվա հեռավորության վրա գտնվող Սիկկաբեններիս: քաղաքի մոտ, Սիսինիոլոսի որդի Հովհաննեսին հրամայեց շարժվել նրանց վրա, ընտրելով զինվորներից լավագույններին, իսկ Սերդիոսին նամակով հրահանգեց միանալ Հովհաննեսին, և բոլորը միասին շարժվել թշնամիների վրա: Սերդիոսը ուշադրություն չդարձրեց ո՛չ նամակի վրա, ո՛չ էլ այդ գործի, և Հովհաննեսը փոքրաթիվ զինվորներով ստիպված եղավ կռվել թշնամու անհամար բազմության դեմ: Նրա և Ստոցասի միջև կար հին և մեծ թշնամություն, և յուրաքանչյուրն աղոթում էր մյուսին սպանելուց հետո միայն մեռնել: Այն ժամանակ, երբ արդեն մարար պետք է շուտով սկսվեր, երկուսն էլ [իրենց] շարքից դուրս գալով շարժվեցին միմյանց վրա: Հովհաննեսը լարելով աղեղն այն ժամանակ, երբ դեռ [իր վրա] էր գալիս Ստոցասը, դիպուկ հարվածում է նրա աջ աճուկին և մահացու վերք հասցնում, որից հետո նա ընկնում է. բայց անմիջապես չի մեռնում, այլ քիչ անց: Բոլոր նրան ուղեկցողները իսկույն վրա հասան, ինչպես և մավրուսիոսների զորքը, մահամերձ Ստոցասին հենեցին մի ծառի, իսկ իրենք մեծ զայրույթով շարժվեցին թշնամիների դեմ. և՛ Հովհաննեսին, և՛ բոլոր հռոմայեցիներին առանց դժվարության փախուստի մատնեցին, քա-

նի որ թվական մեծ գերակշռութիւն ունենին: Պատմում են, որ Հովհաննէսն ասել է այն ժամանակ, թե հանգիստ կմահանա, եթե իր աղոթքը Ստոցասի վերաբերյալ իրականանա: Այստեղ կար մի ժայռոտ տեղ, որտեղ ձին գայթեց և ցած գլորեց [Հովհաննէսին]: Երբ նա փորձեց ոտքի կանգնել, վրա հասան թշնամիները և սպանեցին նրան, այդ փառավոր և անշափ քաջ մարդուն: [Վիրավոր] Ստոցասն իմանալով այդ, վախճանվեց, միայն այնքանն ասելով, որ արդեն հանգիստ է մեռնում: Այս մարտում սպանվում է նաև հայազգի Հովհաննէսը՝ Արտավանի եղբայրը, թշնամու հանդեպ ցուցաբերելով անշափ քաջագործութիւն: Կայսրն այդ բոլորն իմանալով, շատ տխրեց քաջ Հովհաննէսի համար. նկատելով, որ ղորավարութիւնը երկու հոգու ձեռքում լինելը ձեռնտու չէ, նա անմիջապէս Սերգիոսին ղորքով Իտալիա ուղարկեց, իսկ Լիբիայի ամբողջ ղորահրամանատարութիւնը հանձնեց Արեոբինդոսին»:

Գ Լ Ո Ւ Խ 25

«...Արեոբինդոսը, իմանալով [մավրուսիոսների Կարքեդոնի վրա] կատարած արշավանքի մասին, ղորահրամանատարների մի մասն իրենց ղորքով Կարքեդոն ուղարկեց, Գոնթարիսի դեմ: [Արեոբինդոսի] մոտ էր նաև Արտավանը՝ հայերի հետ...»:

Գ Լ Ո Ւ Խ 26

[Գոնթարիսը Կարքեդոնում ապստամբութիւն է բարձրացնում]:

«...Արեոբինդոսն իմանալով այդ մասին, Աթանասիոսին և ընտիր զինվորների մի խումբ ուղարկեց [նրա դեմ]: Ճամբարից Արեոբինդոսի մոտ եկավ նաև Արտավանը ուրիշ երկու հոգու հետ միասին. նա Արեոբինդոսին խորհուրդ տվեց շնահանջել և տեղի չտալ Գոնթարիսի հանդդնութիւն առաջ, այլ անմիջապէս բոլորի հետ միասին շարժվել նրա վրա և մարտի բռնվել, քանի շարիքը չի տարածվել:...

...Այդ միջոցին Արեոբինդոսը և Արտավանը իրենց ուժերով հասան այստեղ [Կարքեդոն]: Մարտը անդի ունեցավ և՛ ուլարսպի ատամնաշարերի վրա, և՛ ցածր՝ դարպասների մոտ, որի ժամանակ ոչ ոք չհաղթեց: ...Արեոբինդոսն այստեղ իր կյանքում առաջին անգամ տեսավ մեռնող մարդկանց (նա սովոր չէր նման երկվույթի), ցնցվեց, սարսափեց և շղիմանալով այլևս այդ տեսարանին, փախուստի դիմեց: ...Այն ժամանակ Արտավանն էլ փախավ և

մնացած բոլորը հեռացան այնտեղից, ով ինչպես կաշուղացավ:
Գոնթարիսը լիակատար հաղթանակ տանելով, ապստամբների հետ
միասին գրավեց Պալատը...»:

Գ Լ Ի Խ 27

[Գոնթարիսը ուխտագրծորեն ձերբակալում և սպանում է Արեոբինդոսին]:

«...Արտավանը Գոնթարիսից երաշխիքներ ստանալով, հա-
յերի հետ միասին Պալատ բարձրացավ, համաձայնվեց ծառա-
յել բռնապետին, մտադրվելով թաքուն սպանել նրան: Իր ծրագիրը
նա հայտնեց իր եղբորորդի Գրիգորին և դորիֆոր Արտաշիրին:
Գրիգորը, դրդելով նրան այդ գործին, ասաց այսպես. «Արտավան,
»այժմ միայն քեզ է մնում արժանանալ Բելիսարիոսի փառքին,
»դեռ ավելին, գերազանցել այն: [Բելիսարիոսը] ահագին գրամ
»ստանալով կայսրից մեծ զորքով եկավ այստեղ, ձեռքի տակ ու-
»նենալով բազմաթիվ զորահրամանատարներ և խորհրդականներ,
»իր նախնեթացր շունեցող մեծ նավատորմիդ, մեծաքանակ հեծե-
»լազոր: մի խոսքով, հռոմեական պետությունը զենքի և ամեն ինչի
»մասին բավականաչափ հոգացել էր: Ահա դրանից հետո միայն
»նա կարողացավ, այն էլ մեծ դժվարությամբ, վերանվաճել Լի-
»բիտն հռոմայեցիների համար: Այժմ նա ամեն ինչ կորցրել է և
»եթե մի րոպե անտեսենք կատարվածը, ապա իրագրության մեջ
»ոչինչ չի փոխվել, միայն այն, որ Բելիսարիոսի հաղթանակի հե-
»տևանքով այժմ հռոմայեցիները զինվորների և դրամի կորուստ
»են կրել: նա ի վիճակի չեղավ պահպանելու նույնիսկ ձեռք բերված
»հաջողությունը: Այդ բոլորը կայսեր համար վերանվաճելը այժմ
»ընկնում է քո հոգու, մտքի, և աջ բազկի վրա: Արդ, դու հիշիր,
»որ ծագումով իսկղրանե անտի Արշակունի ես, հիշիր, որ քաջ
»մարդկանց վայել է իրենց արիությունը ցուցաբերել ամեն ժամ
»և ամեն տեղ: Դու ազատության համար հրաշալի շատ գործեր ես
»կատարել: Երիտասարդ հասակում դու սպանեցիր Հայոց իշխան
»Ակակիոսին, ապա սպանեցիր հռոմեական զորավար Սիտասին
»և բարձրացար հաշս հոսրով արքայի, որի հետ միասին արշավե-
»ցիր հռոմայեցիների վրա: Եվ քանի որ դու այդպիսին ես, քեզ
»վայել չէ անտեսել այն, որ Հռոմեական պետությունը հարբած
»շան ոտքերին է ընկած, ցուցաբերիր, ո՛վ լավագույնդ, այժմ քո
»ազնվազարմությունն ու հոգու առաքինությունը և գործի անցիր:
»Ես և Արտաշիրը քո բոլոր հրամանները ուժերի ներածի չափ կը-

»կատարենք»: Գրիգորն այսքանն տալիս և Արտավանին առավել ևս զրգեց բռնակալի դեմ...

[Գոնթարիսը] հրամայեց Արտավանին զորքի գլուխն անցած շարժվել Բյուզանդիոնում գտնվող Անտալասի և մավրուսիոսների վրա: Կուցինասը, ընդհարվելով Անտալասի հետ, բացահայտ հեռացել էր նրանից և միացել Գոնթարիսին, նրան որպես պատանդ տալով իր որդուն և մորը: Զորքը Արտավանի գլխավորությամբ անմիջապես շարժվեց Անտալասի վրա: Նրա հետ էր նաև Ստոցասի ապստամբների հրամանատար Հովհաննեսը և զորիֆոր Ուլիթեոսը: Հետևում էին նաև մավրուսիոսներ՝ Կուցինասի ղեկավարությամբ: Անցնելով Ադրամետոս քաղաքը, հասնում են հակառակորդներին, որոնք մոտակայքում էին գտնվում, և ձամբարում թշնամիներից ոչ հեռու: Հաջորդ օրը Հովհաննեսն ու Ուլիթեոսը մի զորամասով մնացին տեղում, իսկ Արտավանն ու Կուցինասը զորքը տարան հակառակորդի վրա: Անտալասի՝ մավրուսիոսները, շղիմանալով հարձակման, փախուստի դիմեցին: Սակայն՝ Արտավանը վախկոտություն ցուցաբերելով, հանկարծ շրջեց գրոշը և նահանջի ձամփան բռնեց, որի համար, երբ վերադարձավ ձամբար, Ուլիթեոսը որոշեց սպանել նրան: Արտավանը խնդրեց ներել և ասաց, թե վախենում է, որ Մարկենտիոսը Ադրամետոս քաղաքից հակառակորդներին օգնության կգա և մեծ վնաս կհասցնի իրենց, և որ Գոնթարիսը պետք է ամբողջ զորքով շարժվի թշնամիների վրա: Նրա դրվալով մտադրությունն էր Ադրամետոս հասնելով իր մարդկանց հետ միանալ կայսեր զորքին: Նա երկար մտածելուց հետո լավադույնը համարեց Գոնթարիսին սպանել և կայսեր ու Լիբիան աղատել ղեկավարություններից: Վերադառնալով Կարբեդոն, նա բռնակալին հայտնեց, որ թշնամիների դեմ մարտնչելու համար նրան ավելի մեծ զորք է պետք: [Բռնակալը] խորհրդակցելով Պասիֆիլոսի հետ, ուզում էր ամբողջ զորքը ղինել և Կարբեդոնում կալազոր թողնելով, անձամբ ղեկավարել բանակը թշնամիների դեմ: Նա ամեն օր առանց որևէ պատճառի, սոսկ որևէ կասկածից զրգված, շատերին մահապատժի էր ենթարկում: Նա Պասիֆիլոսին հանձնարարեց թողնել Կարբեդոնի պահպանության համար ում ոտ պետք է, իսկ բոլոր հույներին անխտիր կոտորել:

Գ Լ Ո Ւ Խ 28

«Ամեն ինչ կտրվաղրելով ինչպես որ ինքն էր ձիշտ գտնում, [Գոնթարիսը] իր մերձավորներին որոշեց խնջույքի հրավիրել,

որովհետև հաջորդ օրը պետք է արշավանքի դուրս գային: Այն բնակարանում, ուր վաղուց պատրաստ էին երեք բաղմոց, նա ճաշկերույթ տվեց: Ինքը, բնականաբար, բաղմոց առաջին բաղմոցի վրա, որտեղ էին Աթանասիոսն ու Արտավանը, ինչպես և Գոնթարիսի ծանոթներից ոմանք, նաև թրակացի Պետրոսը, որը նախապես Սուլմոնի դորիֆորն էր: Մյուս երկու բաղմոցների վրա բաղմել էին վանդալների երեւելիներն ու մեծամեծները: Ստոցասի ապստամբների հրամանատար Հովհաննեսին Պասիֆիլոսն ինքն էր անձամբ հյուրասիրում, ինչպես և բոլոր նրանց, ովքեր Գոնթարիսի բարեկամներ էին համարվում: Երբ Արտավանը հրավիրվեց այս ճաշկերույթին, մտածեց, որ դա բռնակալի սպանության համար ամենահարմար առիթն է և որոշեց իրադրոծել իր մտադրությունը: Այդ մասին նա տեղյակ պահեց Գրիգորին, Արտաշիրին և երեք ուրիշ դորիֆորների, ու հրամայեց այդ դորիֆորներին դաշույններով ներս մտնել (ըստ սովորության դորիֆորները պետք է կանգնեին ճաշող հրամանատարների թիկունքում): Ներս մտնելուց հետո, երբ հարմար առիթ ներկայանար, պետք է առաջինը դործի անցնէր Արտաշիրը, իսկ Գրիգորին կարգադրեց ամենաքաջ հայերին ընտրելով իր հետ Պալատ բերել, ձեռքերում ունենալով միմիայն դաշույններ (օրենքը թույլ չի տալիս քաղաքում հրամանատարների ուղեկիցներին զինված լինել որևէ այլ զենքով), ապա նրանց թողնելով նախասրահում, ներս մտնել դորիֆորների հետ: Այնուհետև նա հանձնարարեց նրանց, որ ծրագիրը ոչ ոքի չհայտնեն, [հայ ղինվորներին]. ասեն միայն, որ կասկածում են Գոնթարիսի վրա, թե նա նենդ մտադրությամբ է Արտավանին ճաշկերույթի հրավիրել: Նրանց ասվեց, որ պետք է մնան Գոնթարիսի թիկնապահների մոտ, որոնք այնտեղ պահակության էին կանգնած, և ձեռքներով, թե խաղ են անում, իրենց վահանները շարժեն, վեր-վար անեն և անընդհատ պտտացնեն, իսկ երբ ներսում աղմուկ-աղաղակ բարձրանա, վերցնելով վահանները ներս շտապեն օգնության: Արտավանը այսպիսի կարգադրություն արեց, իսկ Գրիգորն այն ի կատար էր ածում: Արտաշիրը [այդ միջոցին] մտածեց հետևյալը. մի նետ կես արեց, հարմարեցրեց ձախ ձեռքի դաստակի վրա մինչև արմունկը: Այնուհետև թելերով այն ամուր կապեց և ծածկեց շապկի թևով: Նա այդ արեց այն մտքով, որ եթե մեկը թուրը բարձրացնելով փորձի հարվածել՝ դեմ անելով ձախ ձեռքը՝ վնաս չկրի, և թրի շեղբը հարվելով փախտին, թույլ չտա ձեռքին վերք հասցնել:

Արտաշիրն ասվածի պես էլ արեց, իսկ Արտավանին ասաց հետեյալը. «Ես չեմ դլանա անել այդ գործը և հուսով եմ, որ այս» ղաշույնով կհարվածեմ Գոնթարիսին, բայց ավել բան չեմ կարող խոստանալ. աստված գուցե վատ տրամադրված լինելով բռնա-սկալի հանդեպ նեցուկ կանգնի իմ այս նախաձեռնության, բայց գուցե և հատուցելով իմ որևէ մեղքը՝ խանդարի: Արդ, եթե դու տեսնես, որ բռնակալը մահացու հարված չի ստացել, դու անհապաղ սպանիր ինձ իմ թրով, որպեսզի նրա կողմից տանջանքների ենթարկվելով չասեմ, որ դու ես ինձ զրդել այս գործին, որով և՛ ես խալտառակամահ կլինեմ, և՛ ալամա սլատճառ կդառնամ քո կորստյան»: Արտաշիրն այսքանն ասելով, Գրիգորի և զորիֆորներին մեկի հետ եկավ ու կանգնեց բազմոցների մոտ՝ Արտավանի թիկունքում. մյուսները մնացին [Գոնթարիսի] թիկնապահների մոտ և կատարում էին այն, ինչ իրենց կարգադրված էր:

Արտաշիրը, երբ ճաշկերույթն ավսվել էր, մտածում էր գործի անցնել և արդեն բռնել էր ղաշույնի երախակալը: Գրիգորը կանգնեցրեց նրան, հայերեն ասելով, որ դեռ Գոնթարիսը իրեն չի կորցրել, դեռ շատ քիչ գինի է խմել: Արտաշիրը ցածրաձայն ասաց. «Ա՛յ մարդ, իմ հոգեկան վիճակը դերադանց էր, իդուր խանդարեսցիր»: Գինարբուքը երկարեց, Գոնթարիսը, արդեն հարբած, պատվում էր զորիֆորներին՝ ուտելիք մատուցելով նրանց: Վերջիններս ուտելիքն առնելով սկսեց է սրահից դուրս գալին՝ ուտելու համար: Գոնթարիսի մոտ թողնելով միայն երեք զորիֆորներ, որոնցից մեկը Ուլիթևոսն էր, Արտաշիրը ևս դուրս եկավ մյուսների հետ՝ պարզեած ճաշակելու համար: Այստեղ նա մտածեց, թե հանկարծ ղաշույնը քաշելիս որևէ արգելք լինի, ուստի և դրսում եղած ժամանակ թարուն պատյանը դեն նետեց և մերկ ղաշույնը թևի տակ թաքցրած մտավ Գոնթարիսի մոտ, իբրև թե նրան մյուսներից զաղտնի մի բան ասելու: Արտավանը տեսնելով այդ հուզվեց և ծայրահեղ լարվածության հետևանքով բնկնելով տազնապի մեջ, սկսեց գլուխը շարժել: Նրա գեմքի գույնը բազմիցս փոխվեց, և միանգամայն պարզ դարձավ, որ ինչ-որ մեծ գործի առթիվ նա տազնապալից վիճակում է: Պետրոսն այդ նկատեց, հասկացավ, թե ինչ է կատարվում, բայց լռեց, որովհետև ինքը բարձրագույն տրամադրված լինելով դեպի կայսրը, կատարվելիքից շատ զոհ էր: Երբ Արտաշիրն ընդհուպ մոտեցավ բռնակալին, այնտեղ գտնվող ծառաներից մեկը, մի փոքր ետ քաշվելով, ահապ մերկ ղաշույնը և բացականչեց. «Ո՛վ լավագույնդ, այս ի՞նչ է»: Գոնթարիսը ձեռքը տա-

նելով աջ ականջը, դեմքը շրջեց դեպի նա: Արտաշիրն այդ միջոցին դաշույնով կտրեց ճակատի վերևի մի մասը՝ նրա մատների հետ միասին: Պետրոսը կոշով դիմեց Արտաշիրին՝ սպանել ամենամարտիշտ մարդուն: Տեսնելով, որ Գոնթարիսը ուղում է կանգնել, Արտավանը (նա մոտ էր բազմած), քաշեց աղդրից կախված երկսայրի դաշույնը, որը բավական մեծ էր և մինչև երախակալը խրեց բռնակալի կողը: [Գոնթարիսը] մահացու հարված ստանալով այլևս չփորձեց կանգնել, այլ տեղն ու տեղը ընկավ: Ուլիթեոսը Արտաշիրի գլխին հարվածելու մտադրությամբ բարձրացրեց թուրը, բայց վերջինս երկարեց ձախ թևը, և ամենագթվարին պահին իր հեռատեսությունն օգտակար եղավ. [Ուլիթեոսի] թրի շեղբը դեմ առավ [Արտաշիրի] ձեռքի վրա կապված նետին և նա ոչ մի վերք չստացավ, իսկ ինքն առանց որևէ դժվարության սպանեց Ուլիթեոսին: Պետրոսն ու Արտավանը, մեկը Գոնթարիսի, մյուսն ընկած Ուլիթեոսի թրերը քաշելով սպանեցին մնացած զորիֆորներին: Խնչպես պետք է սպասել, բարձրացավ մեծ աղմուկ և իրարանցում. հայերը, որոնք բռնակալի թիկնապահների հետ էին, լսելով աղմուկը, կարգադրության համաձայն վերցրին իրենց վահանները և շտապեցին դեպի բաղմոցները և առանց դիմադրության հանդիպելու, կոտորեցին բոլոր վանդալներին և Գոնթարիսի մերձավորներին:

Այնուհետև Արտավանը վստահեց Աթանասիոսին պահելու: Պալատում գտնվող զրամը. Արեոբինդոսի թողած [բոլոր զրամը] այստեղ էր գտնվում: Երբ թիկնապահներն իմացան Գոնթարիսի վախճանի մասին, շատերն իսկույն միացան հայերին, որովհետև մեծ մասամբ Արեոբինդոսի մտերիմներն էին: Նրանք միահամուռ կերպով Հուստինիանոսին բարեհաղթ հռչակեցին և նրանց բարձր ազադակը բերնե-բերան տարածվեց քաղաքի մեծ մասում: Այստեղ դեպի կայսրը լավ տրամադրված մարդիկ հարձակում գործեցին ապստամբների բնակարանների վրա, ոմանց դեռ քնից նոր դարձնած, ոմանց ճաշի ժամանակ, ոմանց էլ սարսափահար և շշմած վիճակում անմիջապես սկսեցին կոտորել: Նրանց թվում էր նաև Պասիֆիլոսը: Հովհաննեսը մի քանի վանդալներով ապաստան է գտնում տաճարում: Արտավանը նրանց երաշխիքներ տալով հանեց այնտեղից, ուղարկեց Բյուզանդիոն և քաղաքը վերանվաճեց ու պահպանեց կայսեր համար: Բռնակալի սպանությունը տեղի ունեցավ խոռովության երեսունվեցերորդ օրը, Հուստինիանոս կայսեր ինքնակալության տասնևիններորդ տարին:

Այս ղեպքի առթիվ Արտավանը բոլոր մարդկանց մոտ մեծ փառքի արժանացավ: Արեոբինդոսի կինը՝ Պրեյեկտան անմիջապես մեծ գումար նվիրեց նրան, իսկ կայսրը՝ ամբողջ Հիբիայի զորավար նշանակեց: Բայց շուտով Արտավանը խնդրեց կայսեր իրեն Բյուզանդիոն տեղափոխել և կայսրը կատարեց այդ խնդիրքը: Արտավանին կանչելով, նրա փոխարեն՝ Հիբիայի ընդհանուր զորավար նշանակեց Պապսլոսի եղբայր Հովհաննեսին...»: